

Αρ. εισ. 16748

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΠΡΟΝΟΙΑ,
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ "ΦΟΙΝΙΚΟΣ", ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44

1935

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΔΟΥΚΑ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΠΙΚΩΝ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Ὁ σεβαστός μοι ὑποστράτηγος ἐ. ἀ. κ. Ἀντώνιος Βίγκος εὐγενῶς μοι προσέφερε τὸ σωζόμενον ἀρχεῖον τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ ἀειμνήστου μητροπολίτου πρώην Αἰγίνης Σαμουήλ, τὸ ὅποτον, ἐπισταμένως μελετήσας καὶ μεταγράψας, προσεχῶς σκοπεύω ἵνα φέρω εἰς δημοσιότητα. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων χειρογράφων εὑρον ἐν αὐτῷ καὶ τρία χειρόγραφα περιέχοντα ἔργα τοῦ ἀλήστου μνήμης διδασκάλου τοῦ Γένους ἀρχιμανδρίτου Νεοφύτου Δούκα, († 20 δεκεμβρίου 1845)¹. Ἐκ τούτων τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει ἐπιστολὴν πρὸς τινα ἐπίσκοπον· τὸ δεύτερον ἐπιστολὴν ἐπίσης πρὸς τὴν συγκληθεῖσαν ἔθνοσυνέλευσιν πρὸς καταρτισμὸν τοῦ συντάγματος τῆς 3 Σεπτεμβρίου καὶ δύο βραχείας ἐπιστολάς, τὴν μίαν πρὸς τὸν γραμματεῖα τῆς ἱ. συνόδου Θεοφάνη Σιατιστέα, τὴν δευτέραν πρὸς τὸν ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Μιχαήλ Σχινάν· τὸ τρίτον δὲ περιέχει διάλογον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνδρόνικος καὶ Θεόφιλος»². Ἐπὶ τῶν χειρογράφων τούτων, ἅτινα ἐκδίδω κατωτέρω, προτάσσω εἰσαγωγικά τινα.

I

Ἡ πρὸς τὸν ἄγνωστον ἐπίσκοπον ἀποστελλομένη ἐπιστολὴ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς φύλλου χάρτου. (0,22×0,31). Κεῖται δ' ἔμως ἀχρονολόγητος, ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν φράσεων αὐτῆς «ἄνδρες πεντήκοντα πρὸς τοῖς διακροσίσις ἀνθ' ἑνός..... βουλευόνται περὶ τῶν κοινῆ συμφερόντων» δηλοῦται ὅτι ἐγράφη αὕτη κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς ἔθνοσυνελεύσεως³. Ποῖος εἶνε ὁ ἀρχιερεὺς πρὸς ὃν ἀπευθύνεται δὲν δύναται ἵνα συναγάγη τις ἐξ αὐτῆς: ἴσως ἵνα ἀπευθύνηται πρὸς τὸν Αἰγίνης Σαμουήλ, εἰς οὗ τὸ ἀρχεῖον ἐσώθη.

1. Περὶ Νεοφύτου Δούκα, ἀνάγνωθι: Γ. Ράλλη, Λόγος εἰς Νεοφύτον Δούκην ἐν Ἀθήναις 1846. Σπ. Ἀθανασιάδου, Βίος Νεοφύτου Δούκα ἐν Ἀθήναις 1846. Βιβλιογραφίαν περὶ αὐτοῦ πλήρη σχετικῶς, ἴδε: Χρυσοσιόμου Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τομ. Α'. ἐν Ἀθήναις 1920. σελ. 324—326. Ἐν τῷ γραφείῳ τῶν καθηγητῶν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς εὑρηται ἐλαιογραφία αὐτοῦ.

2. Ὁ Ν. Δούκας δούκις ἤθελε ν' ἀναπτύξῃ γνώμας τοῦ ἐπὶ διαφορῶν ζητημάτων ἐποίησε διαλόγους πρὸς ἐναργεστέρην παράστασιν αὐτῶν. Τοιοῦτους διαλόγους ἐξέδωκεν ἐν τόμῳ φέροντι τὴν ἐπιγραφὴν Ν. Δούκα, Σοφιστῆς ἦτοι διάλογοι ἠθικοὶ καὶ λόγοι συμβουλευτικοὶ δικανικοὶ καὶ πανηγυρικοί: ἐν Αἰγίνῃ 1835.

3. Ὁ Ν. Δούκας εἰς τρεῖς σειρὰς ἐκ δύο τόμων ἀποτελουμένην ἐκάστην, ἐξέδωκεν ἐπιστολάς διὰ διάφορα ζητήματα. Α' ἐπιστολαὶ φέρουσι τὴν γενικὴν ἐπιγραφὴν «Ἐπιστολαὶ πρὸς τινας ἐν διαφόροις περιστάσεσι». Ἡ α' σειρὰ ἐξεδόθη ἐν Αἰγίνῃ τῷ 1835 ἢ ε' αὐτόθι τῷ 1839 καὶ ἡ γ' ἐν Ἀθήναις τῷ 1844.

II

Ἡ ἱερὰ σύνοδος δι' ἐγκυκλίου αὐτῆς εἶχε συστήσει πρὸς τὸν ἱερὸν κληρὸν ὅπως ἀποστείλωσιν αἰτήσεις πρὸς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν πρὸς βελτίωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἐξήτει δ' ὅπως ἡ ἴδια λαμβάνη γνῶσιν τῶν τοιούτων πρὸς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν αἰτήσεων¹.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν λόγῳ ἐγκυκλίου ὁ Ν. Δούκας ἀναφέρεται πρὸς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν διὰ τῆς ἀπὸ 3 δεκεμβρίου 1843 ἐξ Αἰγίνης ἀναφορᾶς του καὶ παρακαλεῖ ὅπως ἡ ἀντιπροσωπεῖα τοῦ Γένους διαρρυθμίση κανονικῶς τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Δι' ἐπιστολῶν δ' αὐτοῦ πρὸς τὸν γραμματέα τῆς ἱ. συνόδου Θ. Σιατιστεῖα καὶ τὸν ὑπουργὸν Μ. Σχινᾶν καθιστᾷ γνωστὸν τῇ ἱ. συνόδῳ καὶ τῇ κυβερνήτει, τὴν ἐν λόγῳ ἀναφορὰν αὐτοῦ. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εὐρέθησαν εἰς δύο φύλλα χαρτίου (0,21 X 0,30). Οἱ πρὸς οὓς ἐπιστέλλει Μιχαὴλ Σχινᾶς καὶ Θ. Σιατιστεὺς εἰσιν· ὁ μὲν πρῶτος ὁ γνωστὸς ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος «Θεατῆς», ὅστις τὴν ἐπαύριον τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ συντάγματος ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργὸς καὶ ὅστις ἐν τῇ πανελληνίῳ συνόδῳ ἐρρωμένως ὑπεστήριξε τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπέδειξε τὸ ἀνικανικὸν τῆς ἰδρύσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου ἄνευ τῆς κυριαρχικῆς γνώμης τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου². Ἀποχωρήσας ἐκ τοῦ ὑπουργείου τὴν 12 φεβρουαρίου 1844 ἐξηκολούθησε τὴν ἐκδοσιν τοῦ «Θεατοῦ».

Ὁ δὲ Θεοφάνης, ἐκ Σιατίστης καταγόμενος καὶ δι' αὐτὸ Σιατιστεὺς ἐπωνυμούμενος, χρηματίσας κατ' ἀρχὰς 6' γραμματεὺς τῆς ἱερᾶς συνόδου διωρίσθη ὡς α' τοιοῦτος τὴν 3 σεπτεμβρίου 1843. Κατὰ τὸν Κ. Οἰκονόμον ἦτο «ἀνὴρ λόγῳις τε καὶ πράξεσιν σὺν εὐτελεῖ ἀπενεργάμενος τὸν δίκαιον ἔπαινον»· κατ' ὀκτώβριον τοῦ 1852 ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Μαντινείας καὶ Κυνουρίας, ὅποτε χειροτονηθεὶς εἰς πρεσβύτερον, καθὼ μέχρι τῆς εἰς ἐπίσκοπον ἐκλογῆς του ἦτο διάκονος ἔτι, προῦχειρίσθη εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἱερωσύνην τὴν 21 ὀκτωβρίου 1852³· ἐποίησε τὴν λογικὴν αὐτοῦ ποίμνην θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως μέχρι τοῦ ἔτους 1868, ὅποτε παρέδωκεν τὸ πνεῦμά του εἰς τὸν πλάστην του⁴.

1. Κ. Οἰκονόμου, Τὰ σφραγίσμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα· τόμ. Β' ἐν Ἀθήναις 1864. σελ. 494. Χρυσσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 306. Ἐφημ. «Ἀθηναῖ» ἔτ. 1844. ἀριθ. 1072—1082.

2. Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἄν. σελ. 492, 496. Χρυσσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄν. σ. 313.

3. Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἄν. σελ. 492, 665 καὶ σημ. 6' 666 σημ. α'

4. Χρυσσοστόμου Σ. Μπούα, ἐπισκοπικὴ γεωγραφία : ἐν Ἀθήναις 1933. σ. 18.

Φωτογραφία καὶ δύο ἰδιόχειροι ἐπιστολαὶ αὐτοῦ κείνται· παρ' ἐμοί, ἄς εἰς προσεχῆ μελέτην σκοπεύω νὰ παρουσιάσω τοῖς φιλόστορον.

III

Ἔχων ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Ν. Δούκας τὴν προσηλυτιστικὴν ἐνέργειαν τῶν Δυτικῶν, ἣτις ἤσκειτο ἐν Ἀθήναις χάρις εἰς τὴν ἀνεκτικότητά τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ἡ ἀντιβασιλεία καὶ αἱ μετέπειτα ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις καὶ τῆς ὁποίας τραγικᾶς σκηνᾶς ἀναφέρει ὁ αἰμίμηστος Κ. Οἰκονόμος (†1857)¹, καὶ νωπὰς ἔχων ἀκόμη τὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν ὑπουργὸν τῶν Οὐνιτῶν προπαγάνδαν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων τῆς Συρίας, οἵτινες ὅπως ὁ ἴδιος λέγει «ὁμοστόλους τοῖς ἡμετέροις αὐτοὺς ἐκ παντὸς τρόπου ἀμφιέσαι ἐσπούδασαν, ὅπως καὶ τῆς περιβολῆς ὡς πλείστους τῶν ἡμετέρων ὁμοδόξων αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ δολώματος, εἰς τὸν ἑαυτῶν ἐπαγάγοιντο κύριον» καὶ διενθουμούμενος τὴν ὑπερβάλλουσαν θρασυτητα αὐτῶν, ἥς ἐνεκα ἠναγκάσθη ὁ τῆς ΚΠόλεως πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ' ὁ ἀπὸ Σερρῶν (†1881) κατόπιν πολλῶν ἀγώνων, νὰ ἀποσπάσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1838. διάταγμα παρὰ τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β' τὸ ὅποιον ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας διαβιούντας κληρικούς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας νὰ φέρωσι ἐξωτερικὴν περιβολὴν ἀνήκουσαν τοῖς ὁρθοδόξοις τοιοῦτοις², καὶ συνάμα νὰ ἐκδώσῃ ὁ ἐνάρτετος οὗτος πατριάρχης μακρὰν κατὰ τῶν λατίνων ἐγκύκλιον· ἐν τῇ ἐλέγχων τὰς προσηλυτιστικὰς αὐτῶν ἐπιδιώξεις ἀναφέρει μετὰ ταῦτα τὰς καινοτομίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας³. Πάντα ταῦτα ἀναλογιζόμενος ὁ αἰσιδύμος διδάσκαλος Ν. Δούκας συντάττει τὸν κατωτέρω δημοσιευόμενον διάλογον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνδρόνικος καὶ Θεόφιλος» ἐν ᾧ, ὡς καὶ ὁ πατριάρχης, στηλιτεύει τὰς προσηλυτιστικὰς τῶν δυτικῶν ἐνεργείας ἐκθέτων ἅμα καὶ τὰς αὐθαιρέτους καινοτομίας αὐτῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ τὴν πίστιν τὴν χριστιανικὴν.

Ἐδρῆται ὁ διάλογος οὗτος ἐπὶ χαρτίου τετραδίου (0,15×0,21), ἐκ 12 σελίδων, ὧν τὰς 8 1/2 κτέχει ὁ διάλογος, τῶν λοιπῶν ἀγράφων κειμένων.

1. Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 248-250.

2. [Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου] Τὸ ζήτημα περὶ τῆς περιβολῆς τῶν Οὐνιτῶν κληρικῶν ἐν Συρίᾳ ἐν περιολικῇ «Ἐκκλησία» τόμ. Θ' ἐν Ἀθήναις 1931. σελ. 4'.

3. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐξεδόθη εἰς ἴδιον φυλλάδιον ἐκ σελ. 23 τῆ 1839' ἐπανεξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχόντος χαρτοφύλακος κ. Μανουὴλ Γεδεών ἐν Κανονικαῖς διατάξεσιν· τομ. Β' ἐν ΚΠόλει σελ. 235-248.

Πότε ἐγράφη ὁ διάλογος οὗτος ἀκριβῶς δὲν δυνάμεθα ἵνα καθορίσωμεν, καθότι οὗτος εὐρηται ἀχρονολόγητος. Ἄλλ' ἐκ τῶν φράσεων «οἷσθ' αὐτός, ὅτι τὸ πολιτικὸν Σύνταγμα ἤδη τέλος τοῖς Ἑλλησιν εἴληψε», «καὶ νῦν ἔδειξαν τρανῶς περὶ τῶν εἰς τὸ περί θρησκείας άρθρον εἰσαχθέντων ψηφισμάτων» ἐξάγεται ἀσφαλῶς ὅτι ὁ ἀνα χειρας διάλογος ἐγράφη μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ συντάγματος, ἤτοι μετὰ τὴν 18 μαρτίου 1844, ὅποτε, ὡς γνωστὸν, ἐπερατώθησαν αἱ ἐργασίαι τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως.

Ἐν Πειραιεῖ.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Σ. ΜΠΟΥΑΣ

ΔΙΑΚΟΝΟΣ

Α'

Ἐπιστολὴ πρὸς ἄγνωστον ἐπίσκοπον

Νενίκηκεν ἄρα ἡ Νέμεσις, Πανιερώτατε δέσποτα· ἐπέδλεψεν ὁ Κύριος ἐφ' ἡμᾶς εὐμενέστερον ἤδη, τοὺς τῶν Ἑλλήνων στεναγμοὺς ἐλεήσας, δέχ' ὄλα ἔτη ξενοκρατουμένων τε καὶ τυραννουμένων, ὑφ' ὧν ἤκιστα ἔδει. Βορρᾶς γὰρ ἤδη ἐπιπνεύσας ῥαγδαίως, τό, τε συνεστηκὸς ἐκεῖνος διεσκέδασε νέφος, καὶ ἥλιον χρυσαυγῆ, θέλγητρον ὀλολαμπές παρέσχεν ἡμῖν πρὸς σωτηρίους ἐλπίδας· νῦν γὰρ ἄνδρες πεντήκοντα πρὸς τοῖς διακοσίοις ἀνθ' ἑνός, τὸ ἄκρον ἄωτον ἀπὸ παντός τοῦ γένους συνελθόντες, βουλευόντα· περὶ τῶν κοινῆ συμφερόντων, φῶς ἡγεμονεῦον ἐν πᾶσι θεόθεν, ἔθεν πᾶν δῶρημα ἐστὶ καταβαῖνον, προθέμενοι, εἶγε καὶ τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην οὐδεὶς ἂν φαίη μὴ εἶναι τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου· ὁ οὖν ἐμπνεύσας τὴν μεταρρῦθμῆσιν, αὐτὸς ἔστω καὶ τῶν μεταρρῦθμουμένων προστάτης, αὐτῷ γὰρ πρῶτον καὶ μάλιστα ἀφοσιώσασθαι δεῖ τὴν τῶν πραγμάτων ἀνόρθωσιν. εἶθ' οὕτω καὶ ἀνδρῶν ἡμῖν δεῖ οἷων τῆ ἐκείνου βουλήσῃ ὑπέκειν, τότε φόβον αὐτοῦ περὶ παντός τιθεμένους, καὶ τὴν τῆς πατρίδος βελτίωσιν περὶ πλείονος καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς ποιουμένους, οἷον οἰδᾶ σε, σεβαστέ μοι πάτερ καὶ δέσποτα. ἄνδρα ταῖς ἀληθείαις πολλῶν πείραν ἔχοντα, καὶ ἱκανὸν ἀγαθόν τε καὶ κακὸν διακρίνειν, καὶ τοιοῦτόν σε πρὸς πάντας κηρύττειν οὐ παύομαι, τάτ' ἔσω ζηλωτὴν ἐς τὰ μάλιστα, καὶ τὰ θύραθεν τῆς πατρίδος ὅλως κατεχόμενον ἔρωτι· εἰ δὲ δεῖ καὶ τύχης ἐν τούτοις μεμνηθῆσθαι· καὶ ταύτης οὐκ ἄμοιρόν σε φασὶν ἤδη γενέσθαι. ἔσω γε Ἀποστολικῷ ἀνδρὶ διαπρέπει πρὸς χρείαν, ὥστε μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι ἐπ' ἐγδεία ποιεῖν τι ἀναξίως τοῦ ἱεροῦ ἐπαγγέλματος. καὶ ταῦθ' ἔποτε δεῖ, ὀρῶντα κατὰ βραχὺ τὸ γῆρας γιγνόμενον λιπαρώτερον, ἠδεσθαι πράττοντά τι κατὰ ζῆλον τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ ἐν τῷ πράττειν αὐτῷ παρὰ πάντων κατ' ἀξίαν τιμαρῆσθαι, ὁ ἔστιν ὄψον ἡδιστον γῆρων, καὶ παρήγορον μάλιστα τοῖς μηδὲν ἔτι ἐκ τοῦ βίου ἀπόλαυσειν ἐλπί-

ζουσιν ἕτερον, ἢ τὴν ἀπὸ τούτου ἐν τῇ μέλλοντι εὐλογίαν. πράξειν δὲ τοιαύτην, ἐξ ἧς πηγάσειεν ἂν ἡ ἀληθείης καὶ μακαρία τιμὴ μίαν ἐγωγε εἶδα ἐν τῷ παρόντι, τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν φροντιστηρίων ἀναλαβεῖν φροντίδα, ἃ ἐλπίς νῦν γε πολλὴ ἔσεσθαι κατὰ πάσας τὰς Ἐπισκοπικὰς ἐπαρχίας. Ταύτην οὖν τὴν Ἐφορείαν, ὡς καὶ φύσει σεμνήν, τῇ τε σὲ συνέσει κατάλληλον, καὶ εὐλογίαν παρὰ πάντων προκαλουμένην ὁ νῦν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων κύκλος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἢ αὐπνος Πρόνοια φυλάττει σοι ἤδη, ὡς σφραγίδα καὶ ἀρραβῶνα τῶν ἐξ ἐπαγγελίας ὀφειλομένων τοῖς τοῦ πνεύματος ὑπηρέταις. Μέννημαι τίνυν, ὅτι ἦν σοί ποτε πόθος ἰσχυρὸς ἰδεῖν τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἐγὼ δὲ ἀπέφησα τότε, ὡς κακῶς κατ' ἄμφω ἡμῖν τὸ τηνικαῦτα τῶν πραγμάτων ἐχόντων. νῦν δ' ἀπαλλαγέντων ἡμῶν τῶν κακῶς κακῶν ἀπολουμένων ἐπιβούλων τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγκασίαν κρίνω τὴν σὴν παρουσίαν πρὸς τὴν τῶν Ἱερατικῶν βουλευτηρίων διεύθυνσιν. Εἴ τι οὖν ὁ αὐτὸς ἔρωσ ἔτι καὶ νῦν αἰρεῖ σε τὰ τῶν Ἑλλήνων ἠδέως ἀσπάσασθαι, καὶ ἀνάπαυσις γῆρως εὐδαίμονος ἔλκει, τόλμα τέλος Ἱερὸν ἐπιθεῖναι τῷ σκέμματι, τὴν ἀξίωσιν ταύτην δεξάμενος, εἶδ' οὖν ἄλλως ἀνοδίαν ἦν τινοῦν ἐνορῆς προσοῦσαν τῷ πράγματι, προλειανεῖς καὶ ταύτην, γράφων πρὸς τοὺς σεαυτοῦ Ἀθηναίους φίλους παρ' ὧν σχολίης ἂν πᾶσαν εὐμέρειαν(ι). Ἐνδέχεται δ' οὖν κάκεινο περιθραύων τὸ σὸν φιλότιμον, ὅτι μικρὸν, καὶ περ μὲγ' ὄν, δοκεῖ σοι τὸ προσφερόμενον εἶναι ἄλλ' ἴσθι τὸ σμικρὸν τοῦτο, ὡς ἐξ εὐποιίας τὴν τῶν πολλῶν προσκτώμενοι εὐνοίαν, εὐθὺς τὴν ἐπὶ μείζω ὁδὸν ὡς βραδίαν σοι προμνηστεῦσον. καὶ γάρ: καὶ Ἀλιεὺς δεξιός, σμικρῷ δολώματι προκαλύψας τὸ ἄγκιστρον, τὸν μέγιστον ἐξείλκυσε λάβρακα. Ἐρῶντος.

Β'.

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν ἐθνοσυνέλευσιν.

Ἀνέτειλεν ἄρα καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἡλιος τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἤδη ὅλον ἔθνος, προπατορικὸν ζῆλον ἀναλαβόν, καὶ εἰς ἓν συνελθόν, βουλευέται ἀπὸ ἐλευθέρας γνώμης καὶ προαιρέσεως περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων ἀνδρες ἀξιοσέβαστοι τὸ ἄκρον ἄωτον ἀπὸ πάσης Ἐπαρχίας, σέβας καὶ αἰδῶ ἐμποιοῦντες ξένοις τε καὶ οἰκείοις, σκέπτονται ἤδη δημοθυμαδὸν περὶ τῆς θελτιώσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἐλλήνων εὐδαιμονίας ἡμεῖς ἐξωθεν ὀρώντες ὡς ἐκ τοῦ ἐγγυτάτου τὰ παρ' αὐτῶν πραττόμενα, συγχαίρομεν μὲν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις, συνευχόμεθα δὲ ἐπὶ τὰ θελτιῶ καὶ περὶ τῶν ἐπομένων ἐξῆς ἐν ἐπιτυχίᾳ, σύμπνοιάν τε καὶ εὐκρίνειαν ἀνωθεν παρὰ τοῦ εἰρηναρχοῦ καὶ εὐδοκούντος Θεοῦ ἐξαιτούμενοι, ὅθεν πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον καταβαίνει.

Ἐγὼ δέ, ὦ ἄνδρες σεβαστοί, εἰμὶ μικρὸς μὲν ἐν τοῖς Ἕλλησι, καὶ ἰδιωτικὸς ἐν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κληρὸς τῆς τύχης, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ κατέταξε καὶ ἐμὲ εἰς τὸν τῆς Ἐκκλησίας κληρὸν, διδόντων καὶ τοῖς μικροῖς παρρησία εἰπεῖν τὸ ἐαυ-

τῶν ὅτι ποτὲ φρονέουσι, καὶ τοῦτο οὐχὶ παρὰ τὸ προσήκον περὶ τῶν πολιτικῶν, ἀλλὰ κατ' ἐπάγγελμα μάλιστα περὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἀγίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, περὶ ἧς παρρησιάζομαι ἤδη νὰ προβάλω εἰς τὴν ἡμετέραν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἐμβρίθειαν δύο τινὰ ἐκεῖνα, πρῶτον μὲν, τὴν πρὸς μεγάλην Ἐκκλησίαν διαλλαγὴν τε καὶ σύμπνοιαν, καὶ δεύτερον τὴν διόρθωσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ἡμετέρου κλήρου, καὶ τοῦτο ὅσον τὸ δυνατόν κατ' ἐπιτομήν.

Τίς ἀγνοεῖ, ὦ ἄνδρες Σεβασμοί, ὅτι ἡ ἡμετέρα Σύνοδος, ἡ ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας συσταθεῖσα, ἐσκευωρήθη ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ διὰ βίας, ὑπὸ ἰξωτερικῆς ὑπαγορευομένης ἐπιβουλῆς, ἐν ᾗ ἔπρεπε νὰ κατορθωθῆι τοῦτο συναινέσει καὶ τῆς, ἀφ' ἧς ἐσμὲν κεχωρισμένοι: Τίς δὲ οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ οἱ παρευρεθέντες τότε ἡμέτεροι Ἱεράρχαι, παραθυρούμενοι πανταχόθεν, καὶ παρωθούμενοι εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν νενομοθετημένων ὑπὸ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ κακοβουλῆς ξενοκρατείας τότε, ὑπέγραψαν ἀδαδανίστως, ὅσα ἔδοξε τοῖς τότε τὰ πράγματα βραδυσουργοῖς; Ἐντεῦθεν ἄρα δύο ἄτοπα μάλιστα συνέβησαν ἐκεῖνα τοῖς ἔλλησι, πρῶτον μὲν ἡ περιφρόνησις πρὸς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ὡς μηδενός λόγου γενομένου πρὸς αὐτὴν περὶ ἀνεξαρτησίας νομίμου καὶ ἐλλόγου, ὡς ἔπρεπε: διὸ καὶ ἦλθεν εἰς παράπονα δίκαια καθ' ἡμῶν. Δεύτερον δέ, ὅτι εἰς τσαύτην ἀδυναμίαν καὶ ἀδράνειαν περιορίσθη ἡ Ἱερά Σύνοδος, ὥστε δὲν ἐδύνατο πλέον, μήτε βελτίωσιν τινα νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸν κλῆρον, μήτε τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιβουλὰς νὰ ἀποκρούσῃ, αἵτινες ὑπεφύοντο ἄλλοτε ἄλλως, καὶ οἱ λύκοι μονονοῦγι ἐπεπήδουν ἄλλας ἄλλοθεν εἰς τὴν ἱερὰν μάνδραν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ὅθεν ἐξαγοραζόμενοι οἱ ἡμέτεροι Ἱεράρχαι τὸν καιρὸν, ὡς ἐν ἡμέραις πονηραῖς, ἐθεώρουν πόρρωθεν τὰ γιγνόμενα, ἐξαιτούμενοι μεταβολὴν θεοθεν σωτήριον, καὶ αὕτη πάρεστιν ἤδη.

Μένει λοιπὸν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀξιοπρέπειαν καὶ προαίρεσιν ἡ διαλλαγὴ πρὸς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἵνα ὡσιν ἀμφοτέραι πρὸς ἀλλήλας συνδεμέναι, ἐλεύθεραι μὲν καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων πολιτικῶς, σύμφωνοι δὲ καὶ ἡνωμένοι μετ' ἀλλήλων δογματικῶς πρὸς τὸ ἀντιστήναι ἐν ἐνότητι πίστεως καὶ πνεύματος κοινωνίᾳ πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ σκότους πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ αἰῶνος τούτου ἐν ταῖς κατὰ τὸ μέλλον περιστάσεσι τῆς ἐκκλησίας: αἵτινες οὐδὲ ἐκλείψουσι πώποτε ἀφ' ἡμῶν οἷ' ἄλλα καταχθόνια τέλη, καὶ τοῦτο μὲν πρῶτον.

Ἐλθωμεν δὲ ἤδη καὶ εἰς τὸ δεύτερον τὸ περὶ τοῦ κλήρου ὅς ἐστι τὸ σέμνωμα καὶ ἀγλάτωμα μάλιστα τῶν ἐθνῶν, καθότι ἔθνος ἐλεύθερον, ἐὰν μὴ ἔχῃ καὶ ἱερατικὸν σοφὸν καὶ ἀνάλογον τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀξιοπρέπειαν, τὸ τοιοῦτον νομίζεται ὡς νόμισμα κίβδηλον, τὰ μὲν ἔξω τυχόν ἀποστίλθον καὶ σελαγίζον, τὰ δὲ ἔσω ὑπόχαλκον ὄν καὶ σαθρόν: οὐδεὶς λοιπὸν ἀγνοεῖ, ὅτι τὰ κατὰ πάντα, τοὺς δῆμιους ὑπὸ τῶν νῦν ἱερέων πραττόμενα, εἰς τσαῦτα ὑποπίπτουσιν ἀτοπήματα, ὥστε μήτε αὐτὸς ὁ Ἀλφειὸς δύνα-

1. Τὸ χειρόγραφον ἔχει παραθυρούμενοι.

ται γὰρ τὰ ἐξαιρέτη, ἐὰν μὴ Νεῖλος τις ἀνοίθην ἐμπνευσθεῖς. ἐπιφέρῃ τὴν κοσμιότητα σὺν ἀγισσύνη. Φροντιστήριον Ἱερατικὸν ἐνταῦθα, ὃ ἀνδρες Ἕλληνας, ἀνάλογον καὶ ἄξιον πεντακοσίων δήμων, ἐν ᾧ οἱ ἱερεῖς παιδεύομενοι φερωνύμως τὰ τῆς ἐκκλησίας μυστήρια, δυνήσονται καὶ ἑαυτοὺς θελτιοῦν καὶ ἐτέρους διδάσκειν, ἵνα ὡσιν οἱ τελούντες τῶν τελουμένων τελειότεροι, καὶ οἱ κατηχοῦντες τῶν κατηχομένων θεολογικώτεροι. ἄλλως δὲ δικτύοις ἀναγινῶν θηρεύουσιν ἐσόμεθα ὅμοιοι. Ταῦτα μὲν οἶδα, ἔτι καὶ παρ' ἀξίαν πεπαρήσιασμα· ἀλλ' ὑμεῖς δότε συγγνώμην τοῖς ἀμαρτάνουσιν· ἐγὼ δὲ μένω μὲ τὸ προσήκον σέβας, συνοδεύων ἀεὶ τὰς ἱερὰς ὁμῶν ἐργασίας μὲ τὰς ταπεινάς μου εὐχάς.

τῆ β' Δεκεμβρίου 1843

ἐκ τῆς Αἰγίνης

Νεόφυτος Δούκας

Γ'

Θεοφάνει Σιατιστιῇ Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν.

Ἐξορῆται κἀμοὶ ὁ ὄλος, κἀν τὸ δίκτυον ἢ εὐτελές, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ἰσχυρός. Εἶθ' οὖν γένοιτο ἐκ πάντων ἀφθονος ἢ ἀγρα τῇ Ἐκκλησίᾳ· λαθῶν οὖν τὸν λόγον, ὁδὸς δέομαι τῷ Γράμματι, ἕπως διὰ νομιμωτέρας ὁδοῦ πρὸς τὴν πανελλήνιον ἀφίκηται Σύνοδον. Ἐξήρωσο.

τῆ δ' Δεκεμβρίου 1843

ἐκ τῆς Αἰγίνης

Νεόφυτος Δούκας

Δ'

Μιχαὴλ Σχινᾷ Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν

Μὴ οἰηθῆς αἰτηρῆν μοι εἶναι τὸ πρᾶγμα οὕτω προπετῶς, ἴδιον ἔντα με, πρὸς τὴν πανελλήνιον παρήρησιασασθαι Σύνοδον· οὐ μὰ τοὺς λόγους αὐτοῦς, οὐ τοῦτ' ἐστίν, ἀλλ' ἦτοι κόρυζα γηραλέα, ἧ καὶ πρόθος αὐτοῦ τοῦ πράγματος, οὐ ποιοῦμαι τὴν αἴτησιν· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλους ἀκούω, ἰδιώτας ὁμοίως τυγχάνοντας, ἐλευθέρως ἀναφέρειν πρὸς ἐκείνην, ἃ ἑκάστῳ δοκεῖ περὶ τῶν κοινῆ συμφερόντων. Πέμψον οὖν δέομαι, τὸν λόγον ἐκεῖσε, προσθεῖς ὅ,τι ποτ' ἂν σοι δόξη ἀμεινον ἐξεῖν.

Βάλλ' οὕτως, αἶκεν τι φάος ἑλλησι γένοιτο.

Τὰ γὰρ καλὰ, τοῖς λόγοις πολλὰκις ὑπαρδευόμενα, κἀν διὰ χρόνου μοσχεύεται, ἀλλ' ἔσθ' ἔτε ἀναβλαστήσει. Ἐξήρωσο.

τῆ δ' Δεκεμβρίου αὐριγ'

ἐκ τῆς Αἰγίνης

Νεόφυτος Δούκας

Ε'

Ἀνδρόνικος καὶ Θεόφιλος

Διττοὶ λόγοι θρυλλοῦνται περὶ σοῦ, ὦ Θεόφιλε, τῶν μὲν, ὡς μαλακῶς πως ἔχεις, λεγόντων· τῶν δὲ, ὅτι καὶ μελκγγυλία τυγχάνεις περι-

«Θεολογία» Τόμος ΙΓ'

17

πεσιών· καὶ διὰ τοῦτο φασὶ πολλὰς ἡμέρας ἀνέξοδόν σε γενέσθαι· ἐγὼ δὲ μόλις χθὲς Ἀθήνηθεν ἐπανελθὼν εἰκοστῇ που ἐκεῖ ἐνδιατρίψας ἡμέρα, χρείας κατεπειγούσης, ἐπλήγην τὴν ἀκοήν τῆς ἀνέσεως· οὐ γὰρ ἀνεκτῶς τὰ λεγόμενα καθήψατό μου τῆς ψυχῆς ἀνθ' ὧν οὐ νωθῶ πρόδι ἔσπευσα ὀψόμενος ὅ,τι εἶη, ἐφ' ᾧ οὕτως ἀπρόϊτος καὶ μισόκαλος δοκεῖς με γενέσθαι. Τὸ γὰρ μὴ ἐθέλειν, ἐπειδὴν καιρὸς ἤ, καὶ αἰνεῖσθαι ἐν περιπάτοις ἔσθ' ὅτε μετὰ τῶν φιλοῦντων ἀποστροφὴν τινα ὑπρδηλοῖη πρὸς ἐκείνους. Ταῦτ' οὖν κοινώσας κάμοι, ὡς μερισσομένη ἂν τὸ πάθος ὅ,τι εἶη, ἀνύστημόν τι ἔση σεαυτῷ πεπραχώς· πολλὰ γὰρ ἰσχύει ἢ παρὰ φίλων παραμυθία, ἐξ εἰλικρινείας προσφερομένη.

Θεοφ.—Σοὶ μὲν, ὦ Ἀριστε Ἀνδρόνικε, χάρις, ὅτι ἄμ' ἐλθὼν, ἐπεσκέψω τὰ εἰκότα· τοῦτο γὰρ φιλίας εἰλικρινοῦς ἔστιν ἔργον, οὐκ ἀπαρνήσομαι· ἃ δὲ θρυλλεῖται περὶ ἐμοῦ παρὰ τῶν ἀνοήτων, χαιρέτωσαν· οἷς γὰρ οὐδὲν περὶ ὧν ἡμῖν μέλειν δεῖ, οὐδενὸς ἄλλου γε αὐτοῖς μελήσει, ἢ λογοποιεῖν, αἰτίας πλάττοντας, ὧν τὴν γνῶσιν πάμπαν ἀφύρηται.

Ἀνδ.—Τίνα φῆς ταῦτα; ὁρῶ γὰρ σε ὡς περὶ σπουδαίου τινὸς σκυθρωπάζοντα, καὶ ὡς ἄλλος Ἀρχιμήδης, ἐπικεκυφῶτα τῷ σκέμματι· τί οὖν οὐ μεταδίδως κάμοι τῆς ἐνοχλοῦσης σε φροντίδος, ἵν' εἴ τις εἶη καὶ παρ' ἐμοῦ ἐσθήθεια δυνατή, προσενέγκω σοι ταύτην προθύμως, εἰ μὴ τις ἄλλως ἀνήκουστόν σοι δεῖσι τοῦτο κεῖσθαι καὶ ἀπορρήτοις;

Θεοφ.—Οὐδὲν πρὸς ἔπος τὸ ἀπόρρητον εἶναί τι παρ' ἐμοί, καὶ μάλιστα πρὸς φίλον ἔντα· ἀλλ' οἶσθ' αὐτὸς, ὅτι τὸ πολιτικὸν Σύνταγμα ἤδη τέλος τοῖς Ἕλλησιν εἴληψε, καὶ ἤδη ἐλευθερώτεροι ἡμῶν αὐτῶν γεγενῆσθαι δοκοῦμεν· ἀλλὰ τοῦτο δοκεῖ μάλιστα ἐκταράξας τοὺς Δυτικούς, ἐφ' οἷς διαλλαγέντες πρὸς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ἐμμένοντες τὰ αὐτὰ πρεσβεύοντες δόγματα αὐτῇ τε καὶ πάσαις ταῖς ὁμοδόξαις ἐκκλησίαις· καὶ πάλαι μὲν γὰρ ἐφωράθησαν τοῖς ἡμετέροις ἐπιβουλεύοντες δόγμασι, καὶ νῦν ἔδειξαν τρανῶς περὶ τῶν εἰς τὸ περὶ θρησκείας ἄρθρον εἰσαχθέντων ψηφισμάτων οὐκ ἀφανῶς δυσχεράναντες μὴ δυναθέντες δὲ κωλύσαι, καὶ τοὶ πολλοὶ διαδόσοι καὶ σκευωρίαις χρησάμενα διαφθεῖραι τοὺς ἡμετέρους, ἀφέντες τὴν λεοντὴν, ἣ ἐγράφησθε ὁ Πάπας ἐπὶ τῆς σταυροφορίας, μετέρχονται ἤδη τὴν ἀλωπεκίη, ἣν κατεσκεύασεν αὐτοῖς ὁ τῆς πολιτικῆς περιουσίας μηχανορράφος δόλος· ἢ οὐκ οἶσθ', ὃ ἔφη τις ἐκείνων ἐν Λονδίῳ περὶ ἡμῶν ἐν πλήρει τῆς βουλῆς συνεδριάσει;

Ἀνδ.—Ζεῦ, σῶσον! τί γὰρ ἂν εἶη τοῦτο ἐγὼ δὲ οὐκ οἶδα.

Θεοφ.—Αὐτὸ τὸ ἔθνος (εἰς ἡμᾶς ἀναφέρων τὸν λόγον) οὐκ ἂν προχωροῖη ἐπὶ τὸ κρεῖττον, εἰ μὴ πρότερον ἀποσπασθεῖη τῶν φρονημάτων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· ἕτερος δ' αὐ, οὐ τῶν ἀσήμων ὧν καὶ οὕτω προσέθηκεν, εἰ δούλοιντο οἱ Ἕλληνες ἐπαναλαβεῖν τοὺς φυσικοὺς ὄρους τῆς Ἑλλάδος, ἀποσχέσθων τῶν ἐν τῷ Συντάγματι περὶ θρησκείας νόμων, πρὸς ὃ οὐκ ἀπροσφυῶς ἀντικρούσειεν· ἂν τις, ὑπαγε ἐπίσω μου Σατανᾶ, παρεμφερᾶς γὰρ τοῦτ' ἐστὶ τῷ ὑπὲρ τοῦ Διαβόλου

προβληθέντι πρὸς τὸν Σωτήρα, εἰ πεσὼν προσκυνήσεις με, δώσω σοι πάσας τὰς Βασιλείας.

Ἄνδ.—Καὶ τί πρὸς ἡμᾶς, εἰ ἐκεῖνοι, ταῦτα φρονοῦντες, εἰσὶν ἐξαπατημένοι; καὶ τί ποτ' ἂν αὐτοῖς ἐκ τούτων γένοιτο κέρδος;

Θεόφ.—Πῶς, ποῖον σε ἔπος ἀπατηλὸν φύγεν ἔρκος ἐδόντων; ὄρα, τὸ συνεστηκὸς ἐκεῖνο νέφος, ὡς ἀπὸ τῆς Ἄρκτου; τοῦτο εἰ διαρραγὲν περικλύσει τὴν τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ Βασιλεία ἑτέρα ἀνατολικὴ αὐτόθι κατασταθῆ, οὐδὲν ἂν κωλύσει τὴν ἀνατολικὴν θρησκείαν ἐκταθῆναι ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἀσίαν ὁ συνάψει πάντως τοσαῦτα ἔθνη πρὸς μίαν σύμμαχίαν. ὁ βίβλον τοῖς Δυτικοῖς εἰκότως ἔσται, ἴν, οὐν μὴ γένηται τοῦτο, πάντα λίθον κινουσιν, εἴπως δυνήσονται τοῦτο κωλύσαι. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐξ ἧν προπαρασκευάζουσιν ἐν τῇ Συρίᾳ, εἶγε μέμνησαι, ἃ ἐλέγετο πέρυσσι περὶ τῶν ἱερέων ἐκείνων, οὓς ὁμοστόλους τοῖς ἡμετέροις αὐτοὺς ἐκ παντός τρόπου ἀμφιέσαι ἐσπούδασαν, ὅπως καὶ τῆς περιβολῆς ὡς πλείστοις τῶν ἡμετέρων ὁμοδόξων αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ δολώματος, εἰς τὸν ἑαυτῶν ὑπαγάγαντο κύριον· ἢ γάρ;

Ἄνδ.—Ἀληθῆ φῆς. τσαύτης γὰρ θύρας τυχεῖν ὁ ἐκ τῆς ἐσπέρας ποντίφηξ οὐδε πώποτε ἔληξεν ἐφιέμενος· ἀλλὰ τίς ἀνάγκη σοι ἐκ τούτων κατάκλειστος ὄδε μένειν;

Θεόφ.—Ἐγώδαι· ὅπου θλίβει με τὸ ὑπόδημα· σὺ γὰρ ἔστιν οὐκ ἔστιν, ὅπως μὴ πειραθῆσεται ὑπ' ἐκείνων ἢ ἀνατολικῆ Ἐκκλησία οὐχ ὡς θουλομένων εὐλικρινῶς ἐνώσαι συναρμόσαντας τὰ διεστῶτα εἰς μίαν κωνωνίαν· τούτου γὰρ αὐτοῖς ἦττον μέλει· ἀλλὰ λόγῳ πολιτικῷ ἐκ σκευωριῶν θελόντων πεῖραν ἡμῶν λαβεῖν, εἶγε νεύοιμεν τὰ κείνων ἐν τῇ πίστει μεταφρονῆσαι· ἐπὶ τούτῳ οὐν λόγῳ ἐσθ' ἔτε προτεινοῦσιν ἡμῖν τὴν ἐνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ταῦτα ὡς ἐν πλήρῃ ἐλευθερίᾳ ἐλπίζοντες διαφθερεῖν πολλὰς τῶν ἡμετέρων. ὧν εἰσὶν οἱ ἑκατὸν χρυσῶν ἀνταλλάττοντ' ἂν καὶ πίστιν καὶ πατρίδα. Πρὸς ταῦτα τοίνυν φροντίζων ἀπέδωκα ἑμαυτὸν τῇ μελέτῃ, ἀναλογιζόμενος ἐκ τῶν Γραφῶν, οἷς ἔξομεν ἀντιμβάλλειν εὐστόχως τοῖς παρ' ἐκείνων προτεινουμένοις· δεῖ γὰρ δὴ Σύνοδον, οὐκ' οἷδ' ὅποτε, περὶ τούτου ἡμῖν γενέσθαι πρὸς ἐκείνους, ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἔσται ἴσως καὶ ἡμᾶς ἀμφοτέρους παρεῖναι.

Ἄνδ.—Εἶτα τί πρὸς τοῦτο; ἡμῶν οὐκ ἴομεν τῶν ἡμετέρων προμάχεσθαι δογμάτων, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς Σιών τὰ ἀμυντήρια λαθόντες ἐπλα;

Θεόφ.—Ἰομεν πάντως, ἀλλὰ δεῖ ἡμῖν καὶ προαγώνων, ἵνα μὴ τι ἐκτραπέντες ὑποσκελισθῆμεν πῃ ἀπροσδοκῆτως ἐν τῷ ἔργῳ, ἀλλ' ἐπέλθοιμεν αὐτοῖς θαρραλαιότερον γεγεννημένοι· κατὰ γὰρ τὸν Εὐριπίδην «Ἀσφαλῆς δὲ ἔστι ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης». ὄρα, γὰρ ὅπως καὶ ταῖς δίκαις, οὐχ ὅπως τὰ ἑαυτῶν οἱ κατηγοροῦντες κατασκευάζειν μελετῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἃ ἐποίουσιν αὐτοῖς οἱ ἐναγόμενοι ἐν τῇ ἀπολογίᾳ, καὶ ταῦτα φροντίζουσιν. ὅπως χρῆ ἀνασκευάζωσιν, σι, ἵνα μὴ ἐξ ἀπροσδοκῆτων αὐτοῖς ἐπιπεσόντες, ταράξωσιν τοὺς δικαστὰς τῇ πιθανολογίᾳ ὡστ' ὑπὲρ αὐτῶν ἐπενεγκεῖν τὴν ψήφον, ὃ περὶ πλείστου ἡμῖν ἂν εἴη ποιητέον· δεῖ γὰρ φροντίσαι οὐχ ὅπως ὅ,τι ἐροῦμεν, ὑπὲρ ἑαυτῶν δογμάτων, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον καὶ ἔτι ἀντροῦμεν οἷς ὑπὲρ

ἑαυτῶν παρέξουσιν ἐκεῖνοι λόγοις· δῆλον γάρ, ὅτι ἤξουσι συντεταγμένοι, καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως, δόλιοι ὄντες, οὐ παρρησιάζονται πρὸς ἡμᾶς ἐκ μελέτης πολυπλόκων σοφισμάτων. Τούτων οὖν τὰς λόγους, εἰς ἐπειροδόμενοι ἀντιτενοῦσι, χρῆ ἡμᾶς προμελετήσαι, ἵνα ἔχωμεν ἀνασκευάσαι μὲν ἐτοίμως τὰ ἐκείνων, θεβαιῶσαι δὲ τὰ ἑαυτῶν ἀνευ κινδύνου. εἶδος γὰρ μὴ ἀπὸ πολλῶν ἐκεῖνοι σοφισμάτων πεφραγμένοι πρὸς ἀφράπτους ἐπιπεσόντας ποθὲν ἡμῖν ἀπροσδοκῆταις οὔσιν καὶ ἀνορταλίσαντες, ὡς ὁ Ἀλέκτωρ, δόξωσιν ἑαυτοῖς λαμπρὰν ἄρασθαι νίκην· ἢ οὐ μέμνησαι, ἃ ἐσκευώρηται ἀρτίως ἐν τῷ κοινῷ Συλλόγῳ, τῶν ἀμφὶ τὸν Μαυροκορδάτον, μεθυόντων ἀποχθεῖτης δωροδοκίας, πᾶσαν σπουδὴν παουμένων, ὅπως διελόντες τὸς βουλευτὰς ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐωλοκρασίας διὰ πολλῶν κλεμμάτων προδώσι τὰ τῶν Ἑλλήνων ξένους Βαυαρῶν τε καὶ Ἀγγλογάλλοις, καὶ ταῦθ' ἃ εἴρηται περὶ θρησκείας ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τεσσαρακοστῷ τῶν ἄρθρων; Ἴσασι γάρ, πονηροὶ ὄντες, ὅθεν δυνήσονται τῷ χρόνῳ τὴν ἡμετέραν τειχορυχῆσαι ἐκκλησίαν.

Ἄνδ.— Εἶτα πρὸς ταῦτα ἀποδειλιᾷς αὐτός, ὦ Θεόφιλε, ὅπῃ ἀκούεις αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος, ἐγὼ ὑμῖν δώσω στόμα καὶ σοφίαν, ἣ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν; μὴν ἐκλείψουσι παρ' ἡμῖν τῆς εὐσεβείας στρατιῶται; Εἰσὶ γὰρ εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν ἄνδρες σοφοί, ὧν οὔτε ζήλω πίστεως, οὔτε γνώσει τῆς θείας Γραφῆς, οὔτε λόγων δυνάμειος, οὔτε φιλογένεια, οὔτ' ἄλλω οὐδενὶ ἐκεῖνοι· ἂν ὑπερτεροῖεν, εἰ μὴ τις εἴποι τῇ θείᾳ καὶ τοῖς ὅπλοις, ὡς ἐπὶ τῆς σταυροφορίας· ἀλλ' οὐκ ἂν οὐδ' οὕτως, οὐδ' ἂν παντάπασιν ἀναισχυντῶσιν. Εἰσὶ γὰρ καὶ ἡμῖν σύμμαχοι, ὅσον γε ἐνεκα τούτῳ, εἰσὶν ἐξωθεν καὶ οὗτοι ἰσχυροί, καὶ τῇ θείᾳ ἐνοπλισμένοι δοθηεῖα· ἢ δηλαδὴ.

Θεόφ.— Πῶς γὰρ οὐ; διὸ καὶ οὐδὲν τέλος, εἶμαι, τῶν μελετωμένων τοῖς ἐναντίοις χρηστὸν ἔσται· οὐδὲ γὰρ ἀπὸ ὀρθῆς καὶ ἀπλανοῦς γνώμης, οὐδὲ ζήλω πίστεως καὶ ἀληθείας εὐαγγελικῶς τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν προσθήσονται ἔνωσιν εἰς μίαν ἁρμονίαν. ὁ γὰρ μακαριώτατος αὐτῶν Ποντίφηξ, οὐράνιος ὢν καὶ τῆς γῆς θαίνων κατ' αὐτούς, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν θεάνθρωπον Ἰησοῦν αἰόμενος μερίσασθαι τὴν βασιλείαν, οὐκ ἀνέξοιτο ἐνδοῦνα· τοῖς φανουμένοις ἀληθέσι, καὶ παραστῶσιν ὑπὲρ ἡμῶν Ἄγγελοι δημηγοροῦντες· καὶ ἐκεῖνος προειδὼν, οὐ χίλια ἔτη, ἀλλὰ μύρια ἐσόμενος ἐν τῇ κολάσει· διὸ φημι ἄμεινον εἶναι, εἴποτε γένοιτο Σύνοδος περὶ τούτων, πρὶν εὐλόγους ἐλθεῖν, μηδὲν ἄλλ' εἰπεῖν, ἢ ἐκθετοῖν τῆς ἀνατολικῆς πίστεως αὐτῆς προθεῖναι· ὡς εἰ μὲν ὁμολογήσειαν πρὸς ἡμᾶς ταύτην, καλῶς δεξόμεθα αὐτούς εἰς μίαν ἐνότητα καὶ κοινωνίαν· εἰ δὲ μὴ, χαιρέτω ἀπιόντες, ὅθεν ἡμῖν προσήλθον· μηδὲ πειράσθαι ἡμῶν ἐτι τῶν φρονημάτων· (τοῦτο γὰρ σπεύδουσιν εὑρεῖν ἐν ἡμῖν, μεταλλεύοντες δόλῳ) μηδὲ συζητεῖν ἐτι, ἃ μὴδ' ἡμεῖς σειςόμεθα αὐτοῖς, μήτ' αὐτοὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἀποδέξονται. Πῶς οὖν σοι δοκεῖ, ὦ Ἀνδρόνικε, εἰρησθαι ταῦτα;

Ἄνδ.— Ὡς ἄμεινον τοῦτ' ὦ Θεόφιλε, οὕτως ἀποτόμως βαλεῖν τὴν ψήφον, οὐδὲ γὰρ κείσονται τοῖς παρ' ἡμῶν μετὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῖς ῥηθησομένοις, ὡς ἀπὸ τῆς τοῦ Πάππ, ὡς αὐτοὶ οἶονται, ὁρμώμενοι

ὑπεροχῆς ἢ οὐχ ὄρχε, ἔθεν γελοίως ἐπιχειροῦσι πείθειν: Φασὶ γὰρ μετὰ τὸ σχίσμα μηδένα παρ' ἡμῖν ἀναφανῆναι ἄγιον γεγεννημένον, παρ' ἑαυτοῖς δέ, ὡς παμπόλλους!

Θεός.— Καὶ μάλα γε, πολλοὶ γὰρ παρ' ἐκείνοις ἐκτερόχθησαν τοιοῦτοι, πριάμενοι πολλοῦ παρὰ τῆς χαριτοδότητος μακαριότητος τῆν ἑαυτῶν ἀγιωσύνην. Χαλκεὺς γὰρ καὶ σφυρηλάτης ἄριστος καὶ ὑπὲρ τὸν Ἡφαιστον αὐτὸν γέγονεν ὁ τὰς τῆς τῶν οὐρανῶν Βασιλείας κλεῖς κατέχων σεβασμιώτατος Ποντίφηξ· ἐν δὲ ἐκεῖνο μόνον τῆν ἐκείνου σύνεσιν ἐσφηλεν, ὅτι πλάστῃς ἁγίων αὐτοχειροτόνητος γεγεννημένος, οὐκ ἐμνήσθη προσθεῖναι αὐτοῖς ἐκ τῆς ἑαυτοῦ χάριτος καὶ τοὺς τῆς ἀγιωσύνης χαρακτῆρας, οἳ ὧν γνωσθεῖεν ἂν ἐκείνοι τοιοῦτοι ὄντες· δεῖ γὰρ δεῖ τρία τινα προσεῖναι τοῖς Ἁγίοις, ὀρθοδοξία, εὐσεβεία, θαύματα, ὧν τὸ μὲν ὁμολογεῖν ἐστὶν ὀρθῶς τῆν τρισυπόστατον οὐσίαν κατὰ πάσας πᾶσῶν τῶν ὑποστάσεων ἰδιότητος, τὸ δὲ ταῖς τοῦ Κυρίου ἐντολαῖς ἐμμένειν οὕτως, ὥστε καὶ δι' αἵματος πρὸς πάσας τὰς περιστάσεις ἀντισθῆναι· τὸ δὲ τρίτον τὸ μαρτυρηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ διὰ θαυμάτων ὡς τοιούτους· τί γὰρ ἂν εἴη θαῦμα, ἢ τοῦτο αὐτὸ μαρτυρία δι' ὑπερφυοῦς σημείου παρὰ Θεοῦ ἐνεργουμένη; ἀλλ' ταῦθ' ὁ Πάπας οὐκ ἠδουλήθη συνιέναι, οὐδ' ἐμνήσατο ἐμπνεῦσαι αὐτὰ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἡγιασμένοις. Μὴ δ' ὦ Ἄριστε Ἀνδρόνικε, χάρισαί μοι ἀκούσας ἔτι κακείνο τοὺς μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σχίσματος ἁγίους ἡμεῖς τε τοὺς ἐκείνων, κακείνοι τοὺς ἡμῶν ἀποδεχόμενοι σέβουσιν ἔτι ἡμεῖς μὲν ὡς εἰδότες ἐκείνους ἁγιασθέντας ὑπὸ τῷ δόγματι, ὃ καὶ ἡ πρώτη Σύνοδος ἐπεκύρωσεν ἐν τῷ Συμβόλῳ· αὐτοὶ δὲ τί παθόντες ἀποδέχονται τοὺς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τῆν τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσιν ὁμολογοῦντας; εἰ μὲν ἐσφαλμένοι ἐν οἷς ἐδόξαζον ἐκείνοι ἦσαν, καὶ τοῦ πρώτου ἐκπεπτωκότες χαρακτῆρος, πῶς ἐδύναντο μαρτυρηθῆναι παρὰ Θεοῦ διὰ θαυμάτων; Εἰ δὲ εἴσι τοῦτο, καὶ τοῦθ' ἡμῖν καὶ αὐτοὶ συνομολογοῦσι, πῶς οἱ παρ' αὐτοῖς μετὰ τῆν καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ προσθήκην συνδοξασθεῖεν ὁμῶς τοῖς πρὸ τούτου ἁγιασθεῖσι; λαμπρὰ γὰρ τοῦ τ' ἐστὶν ἀντίφασις· δεῖ γὰρ δυοῖν θάτερον ἢ τὸ πρὸ τοῦ σχίσματος φρόνημα περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος ὀρθόδοξον εἶναι, ἢ τὸ μετὰ ταῦτα τὸ ἐκ τῆς προσθήκης· ἀλλ' ἐκεῖνο ὁμολογῆται διὰ πολλῶν θαυμάτων τῶν ὑπὸ Θεοῦ μαρτυρηθέντων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι, σεβόμενοι ἐκείνους· τὸ μετὰ ταῦτα ἄρα τῶν Παπικῶν δόγμα κακὸδοξόν ἐστι, καὶ δεῖται ἐπανορθώσεως· εἰ γὰρ ὁμολογοῦσι, τοὺς πρὸ τοῦ σχίσματος ἁγίους ὀρθόδοξους γεγονέναι, καὶ ὡς εὐσεβεῖα διαπρέψαντας εὐφημίζουσι, καὶ θαύμασι ταῦτ' ἄμφω προσεβδαιωθῆναι πιστεύουσιν, ἀνάγκη πᾶσα ὁμολογεῖν αὐτοὺς ἐκόντας ἄκοντας, ὅτι ἐσφάλησαν παραχαράξαντες τῇ προσθήκῃ τὸ τῆς πίστεως Σύμβολον. οὐ γὰρ ἂν εἴποιεν, ὅτι ἐνδεές τι ἀνεπλήρωσαν ἐν ἐκείνῳ, ὡς αὐτοὶ προσποιῶνται. ἀλλ' ἰδιότητα μὴ οὖσαν τῷ ἁγίῳ πνεύματι προσθέντες, ἐλασφημίαν ἀντικρὺς εἰσι προστεθηκότες. Ἰστοῦσαν γὰρ, ὅτι εὐσεβέστερος γένοιτ' ἂν ἄλλος ἄλλον, ὀρθοδοξότερος δ' οὐ τὸ μὲν γὰρ, ἐν τῇ τῆς πράξεως ποιούτῃ καὶ προσότητι θεωρούμενον, ὑφίεται τε καὶ ἐπιτείνεται τὸ δὲ ὀρθόδοξον, ἐν τῷ φρονεῖν θηρεῖον τὸ

ἀτρεκές, ὃ ἐν ἐνὶ σημείῳ περιορίζεται, ὡς αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἀνιχνεύον τοῦ πράγματος, τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰκότως οὐκ ἐπιδέχεται. οὐδὲ γὰρ τὰ τρία καὶ τέσσαρα τριαίτερα καὶ τεσσαραίτερα γένοιεν ἄν ταῦτα γὰρ ἐπίτασιν τε καὶ ὑφασιν ἀγνοοῦσι παντάπασιν ἄλλως δὲ ἐκατέρωθεν τῆς ἑαυτῶν ἐκπεσοῦνται ὑπάρξεως. ὃ πάθειεν ἄν οἱ Παπικοί οὔτοι, οἱ ἀπ' ἐρθοδόξων ἐρθοδοξότεροι οἰόμενοι γεγενῆσθαι, εἰ μὴ θατέρου τοῖν δυοῖν, ὅπερ ἔφη, ἀπόσχοντο, ἢ τοὺς πρὸ τοῦ σχίσματος ἀγίους μηκέτι πρεσβεύειν, ἢ τοιούτους ὁμολογοῦνται, ἀπαρνήσασθαι τοὺς ἑαυτῶν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς τοῦ Ἡφαίστου σφύρας πλαστουργηθέντας. Τί οὖν σοι δοκεῖ, ὦ Ἀνδρόνικε, οὐκ ἐρθῶς εἴρηται ταῦτα;

Ἄνδ.— Ἄριστά γε· εἰ γὰρ βούλοιντο μὴ περιπεσεῖν ἀντιφάσει, ἀνάγκη τοῖν δυοῖν θάτερον παραδέξασθαι.

Θεόφ.— Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ σοι συνδοκεῖ, μένωμεν ἐν τούτοις, καὶν βραχέα ὡσιν, ὡς γε ἐν ἡμῖν αὐτοῖς· ἔσται δὲ ὅτε, ἐπειδὴν ἀναιρεθῆ ἡ σελίγη, εἰρήσεται πλείω ἀπὸ πλείονος παρρησίας.